

1

8

9

6

—

1

9

0

5

Elektriciteten

Aktieselskabet

Salling Herreders Spare- & Laanebank

Skive

køber og sælger Kreditforeningsobligationer og andre Obligationer og Aktier, der noteres paa Københavns Børs. Daglig Udlaan mod Veksel, Kaution, Haandpant og Prioritet, samt modtager Veksler og Anvisninger til Indkassation i Skive og Omegn mod billig Provision.

Kontoret er saabent 9—12 Form. og 1—5 Efterm.

Frederiksgade ca. 1900.

Forrest ses Frederiksgade 2, derefter den oprindelige Frederiksgade 4 (forhøjet i 1906), Salling Banks bygning og Den Nye Borger- og Håndværkerforening.

Danmark

1896: Højre plages af indre strid. Konsejlspræsident Reedtz-Thott lover, at han ikke vil benytte sig af provisoriske love.

1897: Kamp om ”den fattige mands snaps” mellem Venstre og Højre. Højre vil lægge skat på snapsen, men Venstre siger nej til brændevinsskatten. Regeringen Reedtz-Thott giver op og erstattes af regeringen Hørring (Højre).

1898: Ved valget får Venstrereformpartiet flertal i Folketinget. De samvirkende Fagforbund og Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening oprettes.

1899: Den første lov om statshusmandsbrug. Den fire måneder lange arbejdskamp mellem fagforbundene og arbejdsgiverforeningen ender med ”septemberforliget”, som lægger rammerne for arbejdsmarkedet indtil 1970’erne. Andelsudvalget oprettes.

1900: Regeringen Hørring afløses af regeringen Hannibal Sehested (Højre). Gramofonen kommer til Danmark.

1901: Der indføres hemmelig, skriftlig afstemning ved folketingsvalget 1901. Venstrereformpartiet får 76 mandater ud af 114, Højre får kun 8. Kongen overdrager venstremanden J.H. Deuntzer at danne regering. ”Systemskiftet” er en realitet. Kultusminister I.C. Christensen er regeringens ”stærke mand”.

1902: De samvirkende sjællandske Husmandsforeninger oprettes.

1903: Der gennemføres en skattereform, der indfører indkomst- og formueskat og ejendomsskat. Socialdemokratiet bryder med Venstre. Lov om oprettelse af menighedsråd.

1904: Den første, faste biograf åbner i København. Der indføres tvungen søndagslukning i butikkerne.

1905: Regeringen splittes på forsvarsspørgsmålet. I.C. Christensen danner ny regering. Fire Venstrefolk melder sig ud af Venstrereformpartiet og ni ekskluderes. De utilfredse venstremænd stifter Det radikale Venstre med mærkesager som en ny grundlov, kvindelig valgret, grundværdiskat, hårde nedskæringer af hær og flåde samt krav om sociale reformer.

Skiveegnen

Årsskiftet fra 1899 til 1900 blev fejret ved, at de to årstal blev forsynet med elektriske pærer, der blev tændt på taget af Jebjerg mejeri. Egnens første små elektricitetsværker blev anlagt få år efter. Elektriciteten og ”den nye tid” var knyttet tæt sammen. Den mand, der i Fjends og Skive om nogen blev ”den nye tids mand”, storiværksætteren Per Odgaard, anbragte som en naturlig ting sit eget, private elværk midt i det industrikvarter, han anlagde omkring Ny Skivehus. Et andet varsel om ”den nye tid” kom i 1902, da den første bil kørte gennem egnen.

Egnens bønder startede – i tredje forsøg – Skive Andelsslagteri, og kort tid efter spillede de en stor rolle i udvidelsen af andelstanken til andre områder end det økonomiske: Oprettelsen af Andelsforeningernes Sanatorieforening skete på grundlag af en ide

af husmand Carl Hansen, Vinde. Med ham som formand opførtes Krabbesholm Sanatorium i 1904-1905. Carl Hansen var også initiativtager til en af Danmarks første husmandsforeninger, Husmandsforeningen Fremad, oprettet i 1901. Husmandsforeningen blev en platform for Carl Hansen, så han i 1902 kunne stille op og vælges til Folketinget ved et suppleringsvalg i Skivekredsen. Med Carl Hansens valg begyndte kredsens Venstrefolk en udvikling, der endte med at gøre mange af dem til radikale.

I Skive rykkede organisationer af enhver art ind. I 1899 oplevede byen den første store arbejdskamp. I 1898 oprettede socialdemokraterne en partiforening, og i løbet af perioden fik også Højre og Venstre partiforeninger i Skive. Fra byrådsvalget i 1909 var det partierne og ikke mere byens foreninger, der opstillede kandidater. I 1901 samledes byens sportsfolk i Skive Gymnastik- og Boldklub (fra 1906: Skive Idrætsklub).

Per Odgaards industrikvarter

I 1901 udgjorde Frederiksgade, Grønnegade og Thorupsgade Skives vestgrænse. Vest for Skive lå Skive Landsogn. Her ejede herregården Skivehus fra gammel tid godt 200 land jord, der stødte op til Skives bygrænse. I 1792 blev Skivehus avlsgård flyttet hertil og fik navnet ”Ny Skivehus”.

I 1901 blev herregården købt af gårdejer Per Odgaard, Tastumgård, der havde tjent sig

I 1907 opførte proprietær Per Odgaard denne bygning på Godthåbsvej 7 til en børstetræsfabrik. Fabrikken gik hurtigt fallit, og derefter blev bygningen solgt til Arbejdernes Fællesbageri i 1909. Til venstre står mestersvend Anton Poulsen.

en formue bl.a. ved mejeri- og teglværksdrift samt tørvefabrikation. Per Odgaard købte Ny Skivehus p.g.a. beliggenheden: Han ønskede at udstykke den fjernestliggende del af ejendommen til husmandsbrug (Bakkedraget) og resten til virksomheder og boliger.

Fra 1903 til 1907 var Per Odgaard (med)initiativtager til oprettelse af 6 fabrikker ved gaderne Odgårdsvej (opkaldt efter P.O. i 1905) og Godthåbsvej. På Odgårdsvej anlagdes Skivehus Tobaksfabrik, A/S Jydsk Motor- og Maskinfabrik og A/S Jydske elektriske Bomulds- og Linnedvæverier. På Godthåbsvej en børstetræsfabrik, Skivehus Cementstøberi og Skivehus Asfalt- og Tagpapfabrik. Den kolossale anlægsaktivitet kronedes af Per Odgaards private elektricitetsværk på Ny Skivehus.

Oversigten over fabrikkerne angiver Per Odgaards spændvidde. Han var ikke bange for at investere i ”det nye”: elektricitetsværk, bilfabrik (motor- og maskinfabrikken) og et af landets mest moderne væverier med alle maskiner drevet af elektricitet. Per Odgaard deltog ikke i den daglige drift, han var ”manden med pengene”, der kunne sætte tingene i gang, men alligevel var han blandet ind i så mange ting, at han sled sig selv op og døde i en alder af 58 år. Efter hans død viste det sig, hvor meget han betød for fabrikkerne. Der var kun en af dem - asfalt- og tagpapfabrikken - der kunne klare sig efter hans død i 1910.

Fiskeindustrien i Glyngøre

I 1900 overtog den 14-årige Anders Priess sammen med sin mor sin fars lille fiskeeksportforretning. Han havde ganske vist allerede handlet med fisk i flere år, men først efter faderens død regnede han sig som selvstændig erhvervsdrivende. Til at begynde med handlede Anders Priess udelukkende med fersk fisk, og han var ikke bange for at løbe en risiko. Det fortælles bl.a., at et bådelaag havde haft en meget stor fangst, som deres faste eksportør ikke turde overtage. Pludselig kom der en skoledreng farende og spurgte, hvor meget fangsten skulle koste. Skipperen studsede lidt over drengen og forlangte en pæn sum penge for fangsten. Anders svarede: ”Så tar jeg dem!”- og solgte dem med god fortjeneste.

Efterhånden begyndte Anders Priess’ eksportfirma ‘Priess & Co.’ også at forarbejde fisk. Han blev medejer og reder for flere fiskekuttere, som leverede fisk til firmaet. Han blev også medejer af fryseriet ”Limfjorden” og af elektricitetsværket i Glyngøre samt medejer af en fiskekonservesfabrik i Norge.

Firmaet blev videreført af sønnen Henning, der i 1975 omdannede Priess & Co. til et interessentskab sammen med sønnerne Anders og Niels Priess. På dette tidspunkt beskæftigede firmaet ca. 300 medarbejdere, der producerede færdigvarer ud af næsten enhver fiskeart først og fremmest til eksport, men også til hjemmemarkedet.

Glyngøre havn var før Anden Verdenskrig den største fiskerihavn i Limfjorden, og det betød, at der ikke alene var plads til Priess & Co., men også til Glyngøre Fiskeindustri, startet af Anders Priess’ søn, Tage Priess, i juni 1940. Tage Priess blev i 1937 ansat som fuldmægtig på Østerskompagniet i Nykøbing Mors, som han senere overtog ledelsen af.

Ålefiskere på Glyngøre Havn ca. 1950. Foto: C. Hadrup.

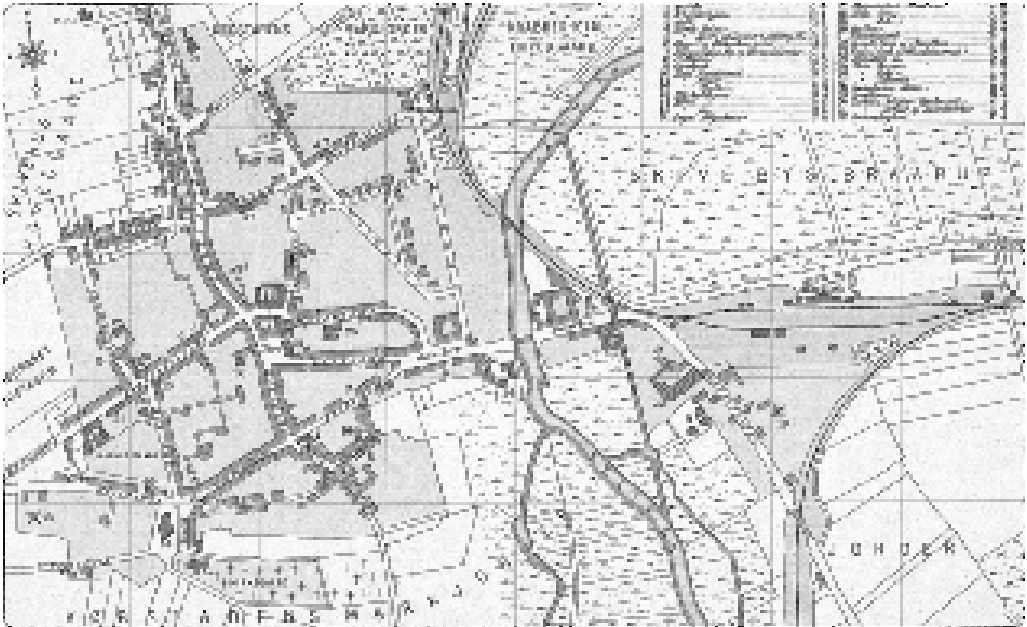
Glyngøre Fiskeindustri, der blev ledet af hans svoger, Poul Græsberg, startede i lejede lokaler i Glyngøre, men blev i løbet af ganske kort tid til en stor virksomhed, der beskæftigede mange kvinder fra hele egnen som pakkersker. I de sidste krigsår kørte der ligefrem et særtog fra Skive til Glyngøre med kvinder, der arbejdede på Fiskeindustrien.

I 1964 åbnede Glyngøre Fiskeindustri en afdeling, "Glyngøre Feinkost", i Harrislee i Sydslesvig for at få foden inden for i Fællesmarkedet.

I løbet af 1970'erne trak Tage Priess og Poul Græsberg sig tilbage fra ledelsen af de to store firmaer, og næste generation tog over. Otto Priess blev direktør for Glyngøre Fiskeindustri, Hans Priess blev leder af fabrikken i Tyskland, og Jørgen Priess overtog ledelsen af Østerskompagniet.

I dag er familien Priess ude af alle firmaerne. Priess & Co. flyttede ud til en ny fabrik i industri kvarteret Hedelund i 1980'erne og blev siden solgt til Den kgl. grønlandske Handel. Priess-navnet er væk - firmaet hedder i dag "Royal Greenland".

Glyngøre Fiskeindustri flyttede først til Mors og derfra videre til Nørresundby. I Glyngøre landes der ikke mange fisk i dag - fiskeriet i Limfjorden er gået så stærkt tilbage, at den fisk, der forarbejdes i Glyngøre, må transporteres dertil langvejs fra.

Skive. Trap: Beskrivelse af kongeriget Danmark 3. udgave 1900.

Skive Andelsslagteri

I 1887 oprettedes Danmarks første andelssvineslagteri i Horsens. Det siger noget om tiden, at kræfter i Salling Landboforening og Skive Handelsforening allerede året efter var klar til at vove forsøget på Skiveegnen. Man gik i gang med at tegne svin til slagteriet, men blev overhalet indenom af nogle englændere, der i 1889 åbnede Skive Svineslagteri i Brårupgade 16. Efter åbningen af det private slagteri blev forsøget opgivet – man troede ikke på, at der var svin nok til to slagterier i Skive.

I 1898 forsøgte kredse i Landboforeningen igen, men man gav op, da det ikke lykkedes at tegne svin nok til et levedygtigt slagteri.

I 1902 vedtog Salling Landboforenings generalforsamling at gøre et nyt forsøg. Denne gang lykkedes det: På et par måneder blev der tegnet 12.000 svin, og på den baggrund blev der nedsat et udvalg med ledende repræsentanter for Landboforeningen og Husmandsforeningen ”Fremad”. Skive Byråd hjalp med til at finde en egnet byggegrund – ved jernbanen lige overfor Skive Svineslagteri. Den 18. juli 1902 blev der holdt stiftende generalforsamling – og den 19. juni 1903 blev det første svin slagtet. Man forstod at arbejde hurtigt!

Der udarbejdedes et byggeprojekt af bygmester Nørgaard, Skive, og slagteriet indgik en aftale med L. Nielsen Ladefoged & Co. i England om at tage slagteriets flæsk i kommission. Der blev indgået aftale med landmænd på Mors om at levere svin til slagteriet, og morsingboerne fik 2 medlemmer i bestyrelsen. Endelig blev der indgået lejeafta-

Personalet på Skive Andelslagteri, Brårupgade 3, fotograferet i 1904, to år efter slagteriets start.

Til venstre står fedtsmelter Christensen med svineblærer med fedt, på tønden ligger en gris med slagterknive i sig, og til højre står pølsemaker Jacobsen. Forvalter, senere direktør P. Knudsen sidder til højre. Hundenes opgave var at fange rotter.

le om et slagteriudsalg i Thinggade 10. Så var alt klar til det første svin, som blev leveret af Søren Ebbesen, Volling.

Skive Gasværk

Maden blev lavet på ildsted eller støbejernskomfur med træ eller tørv som brændsel, lyset fik man fra stearinlys eller petroleumslampe, drivkraften til maskiner fik man fra vand, vind eller dampmaskine. Sådan var situationen, før gassen kom til.

I Skive drøftede man allerede i 1881 at anlægge et gasværk, og der blev indgået aftale med "Scandinavian Gas Company" om byggeriet. Det blev ikke til noget før 15 år senere, og denne gang var det Skive Byråd, der stod som bygherre. Gasværket blev tegnet af konstruktør Isidor von Essen, der blev ansat som bestyrer på gasværket efter byggeriets afslutning. v. Essen tegnede flere andre bygninger i Skive, bl.a. Nørregade 22 (1896) og Gregershus, Adelgade 7 (1899).

Gasværket blev placeret i Brårup, selvom forbrugerne fandtes på den anden side af Skive Å. Placeringen blev valgt, fordi gasværket, der havde et stort forbrug af kul til gasproduktionen, herved kom til at ligge umiddelbart over for Skive Hovedbanegård.

Personalet på Skive Gasværk, Brårupgade 18, fotograferet foran en gasbeholder ca. 1905.

Fra venstre ses gasværksarbejderne Mikkelsen, A. Andersen, Johs. Madsen, H. Henriksen, Schultz, A.P. Christensen og Refsgaard. Bestyrer Isidor von Essen, der tegnede gasværket, står til højre.

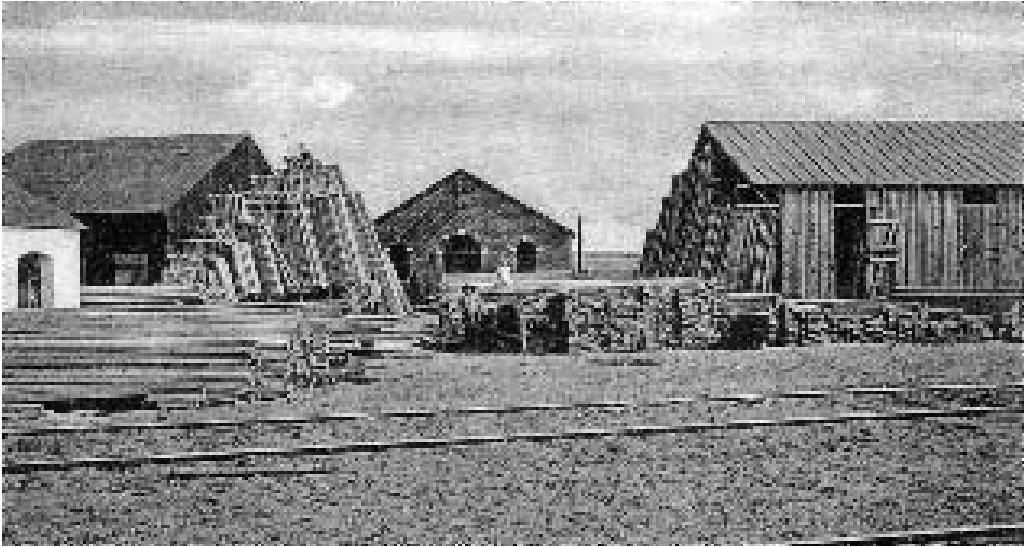
Ansættelsen af v. Essen og gasværksarbejderne blev begyndelsen til Skives ”tekniske forvaltning”, der hidtil kun havde bestået af de kommunale vejtmænd, som vedligeholdte kommunevejene. I 1906 ansatte kommunen også en bestyrer på elektricitetsværket, og i 1910 fik man en stadsingeniør.

Da der kom strøm på Skiveegnen

I 1905 besluttede en gruppe borgere i Durup at oprette et elektricitetsværk. Det skete 13 år efter oprettelsen af Danmarks første elværk, og elværket i Durup blev det 10. uden for købstæderne.

Elektriciteten kom for alvor til Skiveegnen, da mejeriejer Esper Andersen, Jebjerg, der sammen med sin tidligere mejerielev, Siliam Bjerre, havde oprettet en elinstallationsforretning, fejrede årsskiftet fra 1899 til 1900 med at forsyne tallet 1900 med elektrisk lys og sætte dem op på mejeriets tag. Da lyset blev tændt kl. 24.00, troede flere, at der var gået ild i mejeriet!

I de følgende år spredte elektriciteten sig hurtigt. Flere virksomheder, f.eks. Skive Jernstøberi og Skive Andelsmejeri, fik små elværker, og i 1905 kom elektriciteten for alvor til egnen.

Durup Elektricitetsværk (med gavlen i midten) lå bag ved Durup Tømmerhandels trælader. Postkort ca. 1910.

Ud over Durup fik Skive også et par små elværker. Den dynamiske Per Odgaard oprettede et privat elværk på Ny Skivehus, og han var med i et interessentskab, der anlagde et lille elværk i haven bag Adelgade 7. Det kommunale elværk i Skive kom i 1906, og det overtog snart de små private elværker i Skive.

I de følgende år kom der elværker i Roslev og Stoholm (1907), Selde (1909), Jebjerg (1913), Rødding (1914), Daugbjerg og Sdr. Resen (1917), Hem (1918) og Glyngøre (1923).

De første elværker var alle såkaldte jævnstrømsværker, der kun kunne levere strøm inden for et mindre område. Værkerne fremstillede selv strømmen. På Ny Skivehus elværk brugte man en petroleumsmotor kombineret med en vindmølle - fremstilling af elektricitet ved vindkraft er en 100 år gammel tradition i Danmark! På Skive Elværk brugte man først gasmotorer - gassen havde man fra gasværket ved siden af - og gik siden over til store dieselmotorer.

Det var en dyr fornøjelse at få elektricitet. En kilowatt kostede i 1906 ca. én krone eller hvad en håndværker kunne tjene på tre timer!

Skive Dampvaskeri 1905

Tøjvasken stod man - d.v.s. kvinderne - selv for, hvis der ikke var råd til en vaskekone.

Ved århundredskiftet blev det mere almindeligt at få vasket ude. I Søndergade var der f.eks. en forretning med fransk vask og strygning, og næsten samtidig fik Skive sit første, store dampvaskeri.

Personalet på Skive Dampvaskeri i Gyden ca. 1910. Til højre står med kulskovlen fyrbøder Chr. Nedergaard Pedersen, der passede dampmaskinen.

Den 27. juni 1905 åbnede Skive Dampvaskeri i Gyden. Som navnet siger, kom drivkraften fra en dampmaskine, der også leverede energi til Skive Damp- og Kurbadeanstalt i Voldgade 9.

På det nye vaskeri ansattes en direktrice, tre strygejomfruer, en maskinpasser og en kusk. ”Tøjet går i vask om morgenen og kan afhentes fikst og færdigt, flunkende fint strøget endnu samme aften.” Det ville give hjemmevaskningen et grundstød, mente man optimistisk, men dampvaskeriet måtte igennem en konkurs, inden det i 1922 blev overtaget af Jens Kjærsgaard Knudsen, som drev det sammen med sin søn indtil lukningen i 1987.

Den første bil

Den 30. september 1902 kørte den første bil gennem Skive. Det var så stor en begivenhed, at den selvfølgelig måtte omtales i byens 2 aviser. Skive Folkeblad fortalte, at bilen kom kørende ned ad Vestergade, hen ad Adelgade, ned til Hotel ”Royal”s gård i Torvegade, og derfra senere videre gennem Nørregade og Resenvej mod Glyngøre. Skive Avis havde set hele tre! To kom nedad Vestergade - Folkebladet havde kun set en! - og den tredje havde holdt i ”Royal”s gård, hvorefter den havde kørt en tur til Krarup og derefter til Fur.

I 1907 stiftedes "Skive og Omegns Automobilklub". Her holder en stor del af medlemmerne på Torvet i Skive, klar til at køre på udflugt ca. 1910.

Køretøjerne tilhører - fra højre - arkitekt Erik V. Lind, købmand Ole Haslund, installatør Siliam Bjerre, guldsmed S.N. Østergaard, købmand J.C. Stilling, vinhandler Cort Trap og en ukendt.

De to avisers forskellige oplevelse af den - eller de! - første biler i Skive skyldes ikke, at Skive var uforberedt på det nye. Byrådet havde året før vedtaget tillæg til politivedtægten, så man var forberedt. Her bestemtes det bl.a., at bilerne i Skive aldrig måtte køre mere end 7-8 km. i timen. Kørsel var forbudt fra ½ time efter solnedgang til ½ time før solopgang, medmindre der gik en mand foran og advarede de vejfarende. "Når vognen møder kørende og ridende, og når kørende og ridende bagfra skulle passere, skal vognstyrelsen holde til side, og såfremt kusken eller rytteren gør tegn til ham, eller han selv bemærker, at hestene viser tegn til ængstelse, skal han standse, indtil køretøjet har passeret." Sidstnævnte regel skulle forhindre alt for mange løbskørsler, når hestene blev bange for de larmende uhyrer.

Jernbanens og industriens kirker

Siden egnens kirker blev opført for ca. 800 år siden, har de udgjort en særdeles sejlivet struktur, som først jernbanen og industrien har kunnet røkke lidt ved.

Stationsbyernes vækst skabte behov for nye kirker, især der, hvor stationen og kirken lå langt fra hinanden. Samtidig udgjorde de nye beboere i stationsbyerne et godt øko-

To fine eksempler på industrialismens byggeri i Skive. Til højre Skive Kommuneskole i Asylgade (bygmester Lars Jensen, opført 1906-07) og Skive Kirke (professor H. J Holm, opført 1896-98). Til venstre ses Vor Frue Kirke, der blev skånet p.g.a. af kalkmalerierne. Postkort ca. 1910.

nomisk grundlag for kirkebyggeri. I Sparkjær (1905) kom pengene fra tørvefabrikationen, i Glyngøre (1919) fra fiskeindustrien. I Jebjerg rev man den gamle kirke ned og byggede en større ved genbrug (1924), og i Roslev og Durup udvidede man kirkerne med tilbygninger. I Højslev stationsby syntes man, at der var for langt til kirkebyen, så der gik man med teglværksejer Chr. Sørensen i spidsen i gang med at samle ind til "Østerris kirke". I 1925 fik man afslag fra kirkeministeriet på ansøgningen om byggetilladelse, og derefter gav man op. Men - måske som protest - valgte mange fra stationsbyen at blive begravet på Dommerby kirkegård, selvom de hørte til Højslev sogn.

I Skive var der i 1880'erne stor pladsmangel i Vor Frue Kirke. Derfor tog sognepræsten J.J. Lohmann initiativ til at få bygget en ny kirke. Til at begynde med overvejede man mulighederne for at udvide Vor Frue - eller rive den ned! - men da man undersøgte kirkebygningen, fandt man den righoldige samling af kalkmalerier. Nationalmuseet skred ind - og nu var man henvist til nybyggeri.

Løsningen på kirkespørgsmålet kom, da apoteker G. Norgaard og hans hustru i julen 1893 oprettede et legat på 100.000 kr. til kirkebyggeriet. Summen svarede til 2/3 af byggesummen. Med denne storslåede gave fik man hurtigt skaffet de manglende penge. En af tidens førende arkitekter, professor Hans Jørgen Holm, tegnede en renaissance-lignende kirke i røde mursten med hvide sandstensbånd.

I 1896 gik byggeriet i gang. Det tog to år at bygge kirken (indviet den 15. maj 1898), men det havde man ikke regnet med. Derfor står årstallet 1897 på granitstenen over ind-

"Gregershus", Adelgade 7, var et af de byggerier, der blev ramt af den store arbejdskamp i 1899. Arbejdskampen betød, at byggeriet først blev færdigt i 1900. "Gregershus" blev tegnet af gasværksbestyrer I. von Essen og opført af manufakturhandler Gregers Hansen. I 1905 startede Gregers Hansen sammen med J. Suurballe & Co., Adelgade 3, et lille elværk i Gregershus have. Elværket leverede strøm til trekanten Adelgade-Thinggade-Slotsgade.

gangen og på vindfløjen på tårnet! Efter indvielsen blev Vor Frue Kirke omdannet til begravelseskapel. I 1936 blev Vor Frue restaureret og taget i brug som kirke igen.

Den store arbejdskonflikt i 1899

I sommeren 1899 blev Danmark kastet ud i den hidtil største arbejdskonflikt. Den 24. maj 1899 blev arbejderne i byggefagene og jernindustrien lockoutet. I Skive omfattede lockouten byggeriet og Skive Jernstøberi & Maskinfabrik. I alt var ca. 140 arbejdere lockoutet. På den anden side stod Murer- og Tømremesterforeningen, der som medlem af Centralforeningen af Murer- og Tømremestre også var medlem af Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening

Mesterforeningen nedsatte straks et kontroludvalg, der skulle holde øje med, at lockouten blev respekteret. Man tog også fat på at få undersøgt mulighederne for at få standset leverancerne fra teglværkerne, og i begyndelsen af juni nedsatte man et udvalg, der skulle "søge at påvirke de næringsdrivende, der driver forretning i byggematerialer, til ikke at udlevere materialer til de udelukkede svende og til de udenfor organisationen stående mestre." Det gjaldt om at forhindre en gentagelse af svendenes kampskridt i 1893! Men det lykkedes dog ikke helt: I august vedtog foreningen - på bygherrerens forlangende? - at aflevere to bygninger til bygherrerne, der så antog nogle af de lockoutede svende til at gøre dem færdige. En indsender skrev triumferende i Skive Venstreblad den 17. august: "På den måde har lockouten altså haft til følge, at mestrene først har udelukket svendene, men at disse nu til gengæld har udelukket mestrene I sandhed en drøj tid for mestrene, at se svendene rejse det ene hus efter det andet og have lov til at drikke og ryge, når de har lyst, uden at mestrene har noget at skulle have sagt. Stakels mestre!" Arbejderne fik også støtte fra mange landboere p.g.a. det politiske samarbejde mellem Venstrereformpartiet og Socialdemokratiet, og fra adskillige småhandlende i Skive, der skænkede fødevarer til de lockoutede og deres familier.

I begyndelsen af juli holdt mesterforeningen et stort, offentligt møde om lockouten. På mødet fremhævedes behovet for en arbejdsgiverforening, og den 28. august finder vi to af mesterforeningens fire bestyrelsesmedlemmer, murer Mads Jensen og tømrer Kr. Kjærgaard, blandt initiativtagerne til en lokal arbejdsgiverforening. Foreningen, der først kom til at fungere efter konflikten afslutning, var uafhængig af Dansk Arbejdsgiverforening.

Den 9. september 1899 blev arbejdet genoptaget efter parternes anerkendelse af "arbejdsmarkedets grundlov". Konflikten havde varet i næsten 4 fire måneder.

De politiske partier i Skive 1898-1905

Indtil byrådsvalget i 1909 var vælgerne opdelt i to grupper: de største skatteydere valgte alene en del af byrådet, mens den øvrige del blev valgt af alle stemmeberettigede. De store skatteydere kunne altså stemme ved begge valg. Ved valgene kunne vælgerne stemme på det antal kandidater, som skulle vælges. På denne måde var det største parti sikker på at vinde alle de mandater, der var på valg.

Fra 1909 blev byrådene valgt på én gang af alle vælgere, og mandaterne blev fordelt i forhold til de enkelte partiers stemmetal, d.v.s. stort set samme måde som i dag. Der-

Indtil 1909 stod byens foreninger - fra Den nye Borger- og Håndværkerforening til Beværterforeningen - for opstillingen af kandidater til byrådet. Listerne var ikke-partipolitiske, men vælgerne vidste selvfølgelig, hvilken politisk holdning, kandidaterne havde.

I 1900 opstilledes og indvalgte den første socialdemokratiske "sympatisør", hører P.C. Hansen, af en alliance mellem arbejderbevægelsen, Arbejder-Sygekasseforeningen og Afholdsforeningen.

Her ses P.C. Hansens høkerforretning i Brogårdsgade 3 ca. 1910. Til venstre for den ses bogtrykker L. Pedersens Bogtrykkeri. På hjørnet af Østergade ligger det fine Hotel Phønix. Bagerst ses Grand Café i Voldgade 2, og til højre et hjørne af isenkræmmer J.P. Mikkelsens forretning i Brogården. Foto: C. Hadrup.

med var det definitivt slut med den hidtidige opstillingsmetode, hvor foreninger som Den nye Borger- og Håndværkerforening, Afholdsforeningen, Beværterforeningen opstillede kandidaterne, selvom alle selvfølgelig vidste, hvilke politiske partier, kandidaterne på foreningernes lister støttede. Oprettelsen af Socialdemokratisk Forening for Skive og Omegn var begyndelsen til enden på dette system.

Socialdemokratiet i Skive blev oprettet i 1898. Ved en aftale mellem Socialdemokratiet og Venstrereformpartiet fik Socialdemokratiet tildelt Skivekredsen. Her var der bare ingen partiforening, så Arbejdernes Fællesorganisation rykkede hurtigt ud og fik løst problemet. Den nye partiforening opstillede journalist Jens Peter Sundbo, senere redaktør i Esbjerg, til folketingsvalget. Han fik 10 % af stemmerne.

Bedre gik det på det kommunale område. Her lykkedes det sammen med Arbejder-Sygekassen og Afholdsforeningen - der begge var præget af socialdemokrater - i 1900 at få valgt en sympatisør, hører P.C. Hansen, ind i Skive byråd. I 1906 indvalgte de første to socialdemokrater, den unge lærer Hjalmar Kjems og redaktør Gerhard Nielsen, i byrådet.

De konservative – eller Højre, som partiet hed indtil 1915 – oprettede deres partiforening i Skive den 30. marts 1904. ”Skive konservative Forening” optog alle over 20 år i Skive købstad og Skive landsogn som medlemmer. Valgretsaldere var 30 år, men de konservative ville have fat på de unge. Derfor organiserede foreningen sig med en bestyrelse og et repræsentantskab. Repræsentantskabet skulle bestå af 10 medlemmer, heraf 3 unge. Ud over de politiske aktiviteter planlagde foreningen også oplæsninger, foredrag og selskabelige sammenkomster. Det var nødvendigt for at kunne konkurrere med socialdemokraterne, der tilbød det samme til deres medlemmer! Der var stor interesse for foreningen: I løbet af to dage fik den 70 medlemmer.

Venstrefolkene var de sidste af byrådets tre grupper, der organiserede sig som et parti. I november 1906 gik redaktøren af Skive Folkeblad, J.P. Neerup, i gang med at indsamle underskifter på en indbydelse til et møde om oprettelse af en venstreforening i Skive. Den 29. november 1906 samledes over 50 ”demokratiske medborgere” - sådan kaldte redaktøren dem senere! - til et møde, hvor der var stor stemning for tanken. Den 13. december 1906 blev der holdt stiftende generalforsamling i ”Skive Venstreforening”, der fik postmester I.M. Jørgensen som sin første formand.

I løbet af det følgende årti gled ”Skive Venstreforening” over mod Det radikale Venstre, men vælgerforeningen i Skive fastholdt navnet helt op i 1930’erne. Man var ikke i tvivl om, at man var det rigtige Venstre. Det kom bl.a. til udtryk i, at Skive Folkeblad i mange år skrev ”Venstre” med gåseøjne omkring for at markere det såkaldte, når avisen omtalte det liberale Venstre.

Med stiftelsen af Skive Venstreforening var den politiske foreningsstruktur i Skive på plads.

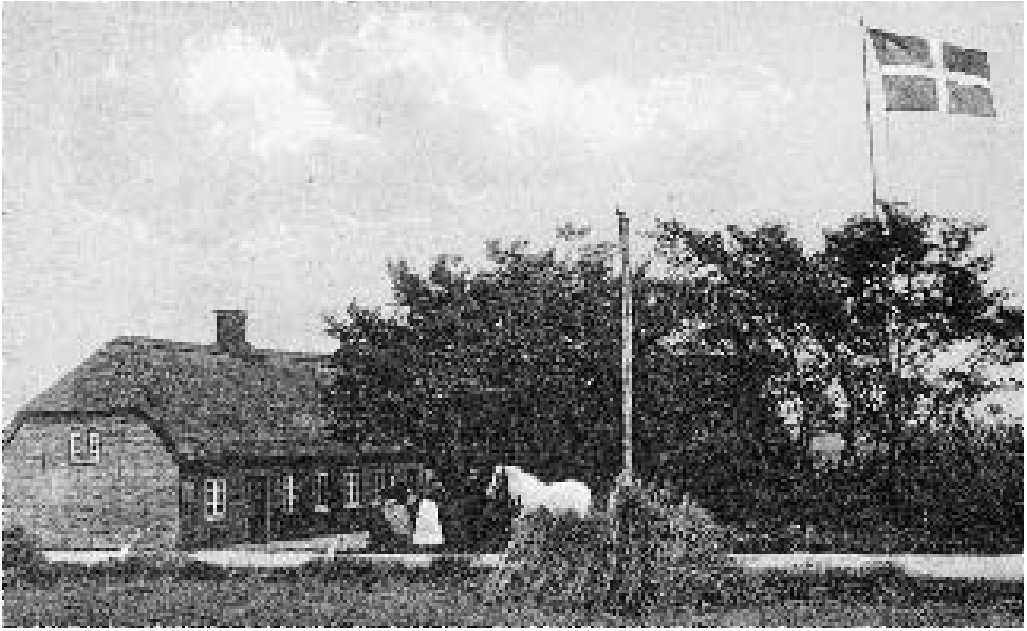
Fremad - husmænd 1901

I marts 1901 var den ivrige andelsmand, gårdejer Carl Hansen, Vinde, kommet til vælgermøde med den socialdemokratiske folketingskandidat C.N. Hauge. Carl Hansen var - som de fleste Sallingbønder - tilhænger af det moderate Venstre, så han blev temmelig rystet over, at han måtte give socialisten ret i en del af det, han sagde om de dårlige forhold i landbruget!

Mange rejste til byerne eller udvandrede til USA ”medtagende deres arvepart og den værdi, deres arbejdsevne repræsenterede,” mente Carl Hansen. ”Vi må gøre plads på landet for flere hænder med selvstændig virksomhed, skaffe jord, der kan give godt og lønnende arbejde og det kan der blive, således at mange familier kan leve økonomisk godt og uafhængigt.” For at nå målet måtte husmændene oprette deres egen sammenlutning, og derfor indbød Carl Hansen egnens husmænd til et møde om oprettelse af en selvstændig husmandsorganisation.

Mødet resulterede i oprettelsen af Husmandsforeningen ”Fremad” den 23. april. ”Fremad” er en af Danmarks allerførste husmandsforeninger.

Oprettelsen af ”Fremad” var også et udtryk for utilfredshed med Salling Landbofor-

Husmandsfører Jens Peter Møllers husmandssted i Thorum ca. 1910. Fra venstre står fru Møller, datteren og Jens Peter Møller med hesten. Foto: E.C. Nederby, Roslev.

ening. Carl Hansen mente, at Landboforeningen var imod alle fremskridt, og formanden for Landboforeningen svarede igen med at kalde "Fremad" for en "klasseforening" - hvad den jo også var! Husmandsforeningen skulle repræsentere husmændene over for "det store hartkorn" i Landboforeningen, men den skulle også forhindre, at husmændene sluttede sig til den socialdemokratiske arbejderbevægelse.

Carl Hansen var en fremragende organisator - han havde været på løjtnantskole - og han sørgede for, at husmandsforeningen "Fremad" blev organiseret med foreninger i hvert sogn, der så sluttede sig sammen i en kredsorganisation. På den måde kunne husmandsforeningerne komme ud i de yderste hjørner af sognene og få organiseret hver eneste husmand.

"Fremad" tog straks fat på opgaverne. For at forbedre husmændenes indtægtsmuligheder oprettede man en "konsulenttjeneste", hvor dygtige husmænd rejste rundt på egnen og gav vejledning i f.eks. fjerkræavl, biavl, havebrug, frugtavl, regnskabsføring, ligesom foreningen oprettede sit eget bibliotek.

Opgaven med at skaffe jord til nye husmænd blev løftet ved oprettelsen af "Salling og Omegns Udstykningsforening" i 1909, der opkøbte jord fra egnens herregårde m.m. og udstykkede dem til husmandsbrug. Udstykningsforeningens første køb var herregården Bustrup i Lem, som blev købt i 1910.

Andelsmand, folketingsmand, redaktør, borgmester m.m. Carl Hansen (1870-1940) er nok den enkeltperson, der har haft størst indflydelse på Skiveegnens udvikling i første halvdel af 1900-tallet. Her er han fotograferet sammen med sin søn Elin Hansen (1897-1972), der i 1938 efterfulgte ham som redaktør på Skive Folkeblad. Elin Hansen fik også væsentlig indflydelse på egnen som markant redaktør af egnens dominerende avis. Foto ca. 1915.

Carl Hansen i Folketinget 1902

I 1902 blev Carl Hansen formand for "Fremad", og dermed havde han skabt sig en platform, der gjorde det muligt for ham at opstille til folketingsvalget i Skivekredsen i oktober 1902.

Indtil 1920 foregik folketingsvalgene i enkeltmandskredse, hvor kandidaten med flest stemmer blev valgt. Hvis folketingsmanden nedlagde sit mandat eller døde, havde han ingen suppleant, og kredsen måtte holde nyvalg.

I 1902 blev Skivekredsen ledig, fordi den mangeårige folketingsmand J.P. Dalsgaard efter 18 år som folketingsmedlem var blevet valgt ind i Landstinget. Skivekredsen var landets mest sikre kreds for det moderate Venstre, og alle regnede med, at Dalsgaard selv kunne udpege sin efterfølger. I dele af Venstre ønskede man en anden, mere radikal venstremand, og disse kredse samlede sig om Carl Hansen. Til stor forbløffelse for det meste af landet lykkedes det Carl Hansen at vinde en snæver sejr over det moderate Venstres kandidat. Sejren skyldtes bl.a., at hverken Højre eller Socialdemokratiet opstillede en kandidat, så der var mange ”ledige” stemmer.

Carl Hansen indmeldte sig i Venstrereformpartiet, og dermed begyndte Skivekredsen et sving til venstre, der i 1920 endte med, at kredsen omkring Carl Hansen meldte sig ind i Det radikale Venstre.

Arbejderpressen 1902

Hvis man ville gøre sig gældende i den lokale debat, måtte man have sin egen avis. Det

Da Skive Socialdemokrat begyndte at udkomme i 1907, blev 3 af avisens sider trykt i Århus, mens den fjerde med lokalstoffet blev trykt på Bøjle Hansens bogtrykkeri i Thinggade 19. I vinduet til venstre ses typograf Sophus Abildgaard Jacobsen (der samme år blev formand for Skive Idrætsklub), i midten en lærling med sættekasse og i døren bogtrykker Bøjle Hansen selv.

I kælderen til højre var der rulleforretning.

gjalt også arbejderbevægelsen, og derfor tog man straks fat på at få oprettet en socialdemokratisk avis i Skive. I 1902 havde parti og fællesorganisation skaffet så mange abonnenter, at der kunne udsendes en fælles avis for hele Viborg Amt: Viborg Amts Socialdemokrat. I 1905 kom man målet et skridt nærmere, da fhv. snedkersvend Gerhard Nielsen blev ansat som lokalredaktør i Skive. Og så lykkedes det: Fra den 1. januar 1907 udkom Skive Socialdemokrat - en fire siders avis med tre siders fællesstof med "Demokraten" i Århus og en lokalt fremstillet side, trykt hos Bøjle Hansens trykkeri i Thinggade 19.

Nu kunne "Socialen"s redaktør tage del i slagsmålene med de andre partiers aviser og agitere for arbejderbevægelsens mål. Redaktører som Gerhard Nielsen, H. P. Hansen, og Nørhave Nielsen var frontfigurer. De sad i byrådet, de var folketingskandidater og talte ved et utal af møder.

Skive Alderdomshjem 1903

Med loven om alderdomsunderstøttelse fra 1891 fik kommunerne pligt til at udbetale penge, varnehjælp m.m. til "værdigt trængende" gamle, der ikke kunne forsørge sig selv eller havde familie, der kunne gøre det. Kommunerne afgjorde selv, hvem der var værdige - og f.eks. gamle, der havde været straffet, kunne nægtes understøttelse, også selv om det drejede sig om små forseelser begået for lang tid siden.

Skives tidligere telegrafstation (opført 1857) på hjørnet af Havnevej og Resenvej blev i 1903 taget i brug som byens første alderdomshjem. Foto: C. Hadrup.

For at få de værdigt trængende gamle væk fra fattiggården, vedtog Skive Byråd i 1902 at åbne et alderdomshjem i det tidligere ”telegrafhus” på hjørnet af Havnevej og Resenvej. Her var der plads til 5 mænd eller 3 mænd og et ægtepar. Før åbningen vedtog byrådet et reglement, der lå tæt på fattiggårdsreglementet. De gamle måtte f.eks. ikke forlade hjemmet, før de havde gennemført deres morgengerning, og de måtte ikke være ude efter kl. 21.30 uden tilladelse. De skulle opføre sig sømmeligt, måtte ikke drikke eller tige – og hvis de overtrådte en af reglementets 18 paragraffer, kunne alderdomsunderstøttelsesudvalget bortvise dem fra hjemmet.

Det beskedne alderdomshjem viste sig hurtigt at være alt for lille. I 1907 byggede kommunen et nyt alderdomshjem på Kielgastvej 1 - ”det gule palæ”- og nedlagde det gamle. Her var der plads til flere gamle, men forholdene for de gamle viste sig hurtigt at være alt for dårlige. ”Palæet” kom kun til at fungere som alderdomshjem i 19 år. I 1926 åbnede Skive kommune et nyt, moderne alderdomshjem i Ringsgade.

Krabbesholm sanatorium 1905

I foråret 1902 fik husmand Carl Hansen en god ide, da han gik og pløjede på sin mark. Carl Hansen var som ivrig andelsmand optaget af, hvordan man kunne udvide andelsideen til andre områder end det økonomiske. Lungetuberkulosen, der var smitsom, var på dette tidspunkt en folkesygdom, som var næsten uhelbredelig, hvis den først fik bidt

Der lyttes til talerne ved indvielsen af Krabbesholm Sanatorium i 1905. I baggrunden holder hestedroscherne og venter.

sig fast. Fattige kunne blive behandlet gratis på Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelses sanatorier, mens de rige selv kunne betale for sanatoriebehandlingen. Derimod var der ingen behandlingsmuligheder for den store del af befolkningen, der havde mere jævne indkomster. Carl Hansen udtænkte en plan: Hvis hver andelsforening hvert år indbetalte et lille beløb pr. andelshaver (18 øre i 28 år blev det til), kunne andelsbevægelsen opføre sine egne tuberkulosesanatorier. Andelsforeningerne skulle garantere for indbetalingerne, der som nævnt kunne strækkes i 28 år.

Carl Hansens ide blev til Andelsforeningernes Sanatorieforening, der blev stiftet i 1904. På dette tidspunkt havde 520 andelsforeninger indmeldt sig. Andelsforeningernes garantier gjorde det muligt for sanatorieforeningen at forrente et byggelån til opførelse af et sanatorium. Samtidig havde Folketinget på forslag fra bl.a. Carl Hansen, der i 1902 blev indvalgt fra Skivekredsen, vedtaget et lovforslag om statsstøtte til driften af tuberkulosesanatorier. Nu manglede sanatorieforeningen bare en byggegrund. Den fandt man i Resen sogn, hvor foreningen i 1904 købte den nordligste del af Krabbesholm Skov. Sanatorie-specialisterne, brødrene Ingemann, tegnede sanatoriet, der blev indviet den 5. november 1905.

Det oprindelige anlæg bestod af hovedbygningen med liggehaller ved gavlene, funktionærbolig, økonomibygning (nedrevet i 1970'erne), staldbygning og overlægebolig. I begyndelsen af 1920'erne blev funktionærboligen udvidet mod nord.

I 1942-45 blev der bygget en tuberkulosestation ved hovedbygningen og en ny funktionærbolig mod vest. Samtidig fik sanatoriet et fornemt parkanlæg, tegnet af den kendte havearkitekt, professor C. Th. Sørensen.

Skive Idrætsklub 1901

I 1890 kom boldspillene til Skiveegnen. I Ørum indførte præsten cricketspil i skyttekredsen, i Skive var det Skive Gymnastikforening, der indførte cricket og fodbold om sommeren. I 1896 oprettede unge sportsinteresserede ”Skive Boldklub”, hvor de spillede cricket. Nu kom der mere system i boldspillet, og klubben i Skive spillede kampe mod naboernes boldklubber.

I 1898 oprettede nogle unge lærlinge en ny ”Skive Gymnastikforening” i protest mod skyttekredsens gymnastikafdeling, der diskriminerede lærlinge ved ikke give dem lov til at gøre gymnastik med de voksne.

1890'ernes idrætsklubber havde svært ved at klare sig, og det er formentlig grunden til, at boldklubben og gymnastikforeningen den 28. marts 1901 blev enige om at slå sig sammen til en klub: Skive Gymnastik- og Boldklub.

Den nye klub fik konkurrence fra andre boldklubber, og de første år var svære - også p.g.a. indre stridigheder. I 1906 tog klubben atletik på programmet og i samme anledning navneforandring til Skive Idrætsklub. I 1908 blev boldspillerne samlet i SIK, og samme år kunne klubben indvie sit første beskedne klubhus ved det kommunale ”stadion” i Grønnegade.

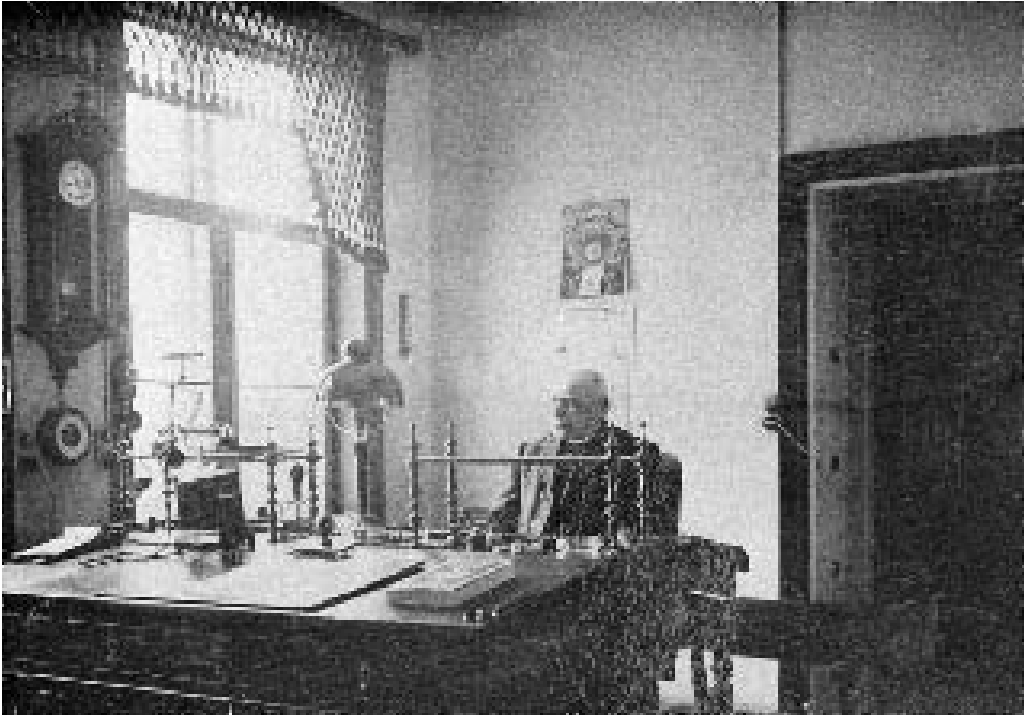
I de første år spillede klubben cricket, men fra 1905 gik man udelukkende over til fodbold. Klubbens førstehold blev hurtigt så godt, at det kunne klare sig mod Jyllands bedste. SIK var på vej til at blive Skives dominerende klub.

Skive-fodboldholdet var så godt, at det ikke måtte spille med i den lokale egnsturnering, som ”Skive og Omegns samvirkende Fodboldforeninger” stod for. Den første fodboldforening på landet blev dannet i 1903, i 1905 var der nok klubber til en turnering og i 1907 var der så mange, at turneringen måtte deles i to puljer. Nu var der et fodboldhold i næsten hvert sogn!

Sive Idrætsklubs førstehold i fodbold, fotograferet ca. 1915 foran det lille klubhus fra 1908. Fra venstre står Sophus Gyllenøhr, Lauge Haldborg, lærer Jens Hansen, Jens Peter Jepsen, Emanuel Larsen, Kaspar Jakobsen, Bernhard Jensen og Walther Jansson. Foran sidder Thorvald Schultz, Poul Kofoed og en ukendt. Foto: C. Hadrup.

Salling Bank 1896-1905

Gårdejerne Chr. Knudsen og Jeppe Boel var omtrent fra Salling Banks grundlæggelse og indtil 1923 med-direktører i banken. De tog sig især af udlån til landbruget og mødte på skift i banken. Her ses Chr. Knudsen på bankens kontor ca. 1920.

Salling Bank køber Frederiksgade 6

I marts 1893 forlod læge Caspar Ring Skive efter 30 års lægegerning. I 1862 blev Ring, der var søn af møller Ring, Skive Mølle, læge i Skive, hvor han opførte et af de første huse i Ny- eller Frederiksgade 6. Huset var på en etage med kvist og høj kælder. For at komme ind i huset, skulle man op ad en høj trappe. I 1893 blev Ring udnævnt til distriktslæge i Hillerød. Han solgte sit hus for 15.000 kr. til Ths. Alstrup, der flyttede sit kontor og Salling Bank til Frederiksgade 6 i 1893. Alstrup boede i den venstre del af bygningen, mens banken havde kontor til højre for trappen (mod Frederiksgade 4). I kælderen boede Alstrups pige sammen med sine forældre.

I 1899 tilbød Alstrup at sælge Frederiksgade 6 til Salling Bank for 18.000 kr. Det blev godkendt på generalforsamlingen i 1900, men selve salget var først på plads den 19. marts 1902.

1890'erne var en økonomisk fremgangsperiode for egnens landboere, og det betød selvfølgelig muligheder for landboernes bank. I slutningen af 1890'erne vedtog man at fordoble aktiekapitalen fra 100.000 kr. til 200.000 kr. Aktierne blev solgt til kurs 120. Overkursen blev henlagt til reservefonden, som skulle bringes op på 50.000 kr. (25% af aktiekapitalen). På dette tidspunkt kunne banken udbetale udbytte på 10%, og det var med til at gøre aktiesalget lettere.

Gårdejer Jeppe Boel, meddirektør i Salling Bank 1878-1923.